

Elina Sojonen, Miika Sahamies

20.5.2020

Osaamisesta työllisyyttä: 35 ehdotusta perusasteen varassa olevien työllisyyden parantamiseksi

Pelkän perusasteen varassa olevan väestön suhteellisen suuri osuus on haaste osaamisintensiiviseen talouteen nojaavalle Suomelle. Akava Worksin selvitykset ovat osoittaneet, että heillä on matalan koulutustasonsa vuoksi suurempi riski syrjäytyä yhteiskunnasta erityisesti työelämän muutostilanteissa. Perusasteen varassa olevat ovat moninainen joukko ihmisiä, joiden työmarkkina-aseman parantamiseksi on räätälöitävä erilaisia ratkaisuja eri ryhmien tarpeisiin.

Korkea osaaminen on yhä tarpeellisempaa työelämässä. Nopeutuva teknologinen kehitys muuttaa merkittävästi suurta osaa työtehtävistä. Eniten vähenevät ja muuttuvat matalapalkkaiset ja lyhyempää koulutusta vaativat työt. Vähäinen koulutus heikentää hyvinvointia: se ennustaa heikkoa työllisyyttä ja pieniä tuloja koko aikuisiälle. Vähän koulutusta saaneiden työllisyysasteen kasvattaminen edellyttää koulutusasteen nostamista, joten työllisyys- ja sosiaalipoliittisten toimien ohelle tarvitaan myös uusia koulutuspoliittisia keinoja.

Työn ja työllisyyden muutokset osuvat voimakkaimmin niihin, jotka ovat työmarkkinoilla heikoimmassa asemassa. Perusasteen varassa olevien edellytykset sopeutua työelämän muutoksiin ovat heikompia kuin korkeammin koulutetuilla. Varhaiset analyysit koronakriisin työllisyysvaikutuksista näyttävät irtisanomisten ja lomautusten osuneen juuri niihin aloihin, joilla työskentelee pelkän perusasteen koulutuksen saaneita henkilöitä, monet heistä naisia tai nuoria. Maaliskuussa 2020 lomautettujen pelkän perusasteen suorittaneiden määrä lähes kolminkertaistui edelliseen vuoteen verrattuna.

Näissä ehdotuksissa on monia toimia, joiden avulla pelkän perusasteen varassa olevia kannustetaan lisäämään osaamistaan tai työllistymään. Kannusteet ovat ensisijaisia. Järjestelmien pitää kuitenkin olla tässäkin yhteydessä sellaiset, että mahdollisuudet ja velvoitteet ovat tasapainossa. Yhteiskunnan tuki merkitsee sitä, että aktiivisesta omasta panostuksesta palkitaan, muutoin etuudet ja mahdollisuudet pienenevät.

Akava esittää, että pelkän perusasteen koulutuksen varaan jääneiden osaamistason nostamiseksi toteutetaan kolmevuotinen ohjelma, jonka toimenpiteet kattavat työlliset, työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat.

Tavoitteena on, että yhä useampi työllistyy, pysyy työllisenä ja löytää paikkansa muuttuvasta työelämästä myös koronakriisin jälkeen.

Lue Akava Works -artikkelit ja blogi aiheesta:

[Keitä ovat perusasteen varassa olevat?](#)

[Perusasteen koulutuksen varassa olevien miesten ja naisten asema työmarkkinoilla](#)

[Ulkomaan kansalaisten koulutustasosta vaikea saada oikeaa kuvaa](#)

Elina Sojonen, Miika Sahamies

20.5.2020

Nuoret: Ehkäistään koulutuksesta syrjäytyminen

Perusasteen varassa olevat, työvoiman ulkopuoliset nuoret ovat moninainen ryhmä. Kouluttautuminen on paras keino estää syrjäytymistä. Tavoitteena on nykyistä paremmin estää koulutuksesta syrjäytyminen ehkäisemällä pudokkuutta ja saattamalla nuoria takaisin opintojen pariin. Näin jokaiselle voidaan taata vähintään toisen asteen tutkinto.

- Oppivelvollisuusikä on nostettava 18 vuoteen hallitusohjelman mukaisesti. Koulupudokkuuden estämiseksi muutos tulee toteuttaa samanaikaisesti uuden nivelvaiheen koulutuskokonaisuuden kanssa.
- Oppilas- ja opiskelijahuollon laatu ja toimivuus on turvattava. Varmistettava opettajien, erityisopettajien, opinto-ohjaajien, koulukuraattorien, psykologien ja terveydenhoitajien riittävä määrä sekä toiminta- ja fysioterapeuttien saatavuus kaikissa oppilaitoksissa.
- Tuettava koulutuksellista tasa-arvoa kaikilla koulutusasteilla tehostamalla tasa-arvorahan käyttöä.
- Luotava etsivän ohjaustyön malli yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Asiakaslähtöisten ohjaus- ja urasuunnittelupalvelujen tarkoituksena on tavoittaa kaikenikäiset toisen asteen tutkintoa vaille olevat henkilöt.
- Rakennettava Ohjaamojen toimintaa hyödyntäen matalan kynnyksen monialaisista palveluista koostuva ohjelma tutkinnon loppuun suorittamiseksi niille alle 25-vuotiaille, joilla toisen asteen tutkinto on jäänyt kesken. Näin varmistetaan, ettei kukaan syrjäydy koulutuksesta.
- Kannustettava koulutuksessa aliedustettuja ryhmiä, kuten vammaisia tai ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, opiskeluun mahdollisimman varhaisesta vaiheesta alkaen. Luodaan heille sopivia koulutuspolkuja aina korkea-asteelle saakka.

Työlliset: Parannetaan kykyä toimia työelämän muutostilanteissa

Enemmistö pelkän perusasteen varassa olevista on työssä käyviä. Heidän valmiutensa reagoida työelämän muutostilanteisiin ovat kuitenkin heikommat kuin muilla. Tavoitteena on osaamista vahvistamalla parantaa heidän sopeutumisvalmiuksiaan muuttuvassa työelämässä.

- Osana jatkuvan oppimisen uudistusta on toteutettava pitkän aikavälin suunnitelma työikäisen väestön osaamisen uudistamisesta uuden kolmikantaisen rahoitusmallin ja verokannusteiden avulla.
- Säädettyä työnantajan kustantama työntekijän kouluttautuminen verovapaaksi henkilöstöeduksi.

Elina Sojonen, Miika Sahamies

20.5.2020

- On tuotava työuran keskivaiheille urakatsaukset, joissa tarkastellaan osaamistarpeita ja tehdään suunnitelma muutosten varalta osaamisen ja työkyvyn näkökulmasta.
- Toteutettava kokeiluja, joilla kartoitetaan jatkuvan oppimisen rahoitusmallien toimivuutta ja niiden vaikutusta ihmisten toimintaan. Näissä voidaan kokeilla esimerkiksi raha seuraa opiskelijaa -malleja, kuten osaamisseteliä.
- Luotava avoimen ammatillisen koulutuksen malli, jossa voi opiskella tutkinnon osia tai pienempiä kokonaisuuksia. Näin tuetaan eri-ikäisten osaamisen täydentämistä koulutustaustaa katsomatta.
- Muutosturvaa on uudistettava ja laajennettava sen kattavuutta. Järjestelmän nykyinen rahoitus pohja on arvioitava.

Työttömät: Lisätään työllistymisen mahdollisuuksia

Työelämän rakennemuutoksissa pelkän perusasteen varassa olevilla on suuri uhka joutua työttömiksi. Uudelleen työllistyminen on vaikeampaa. Pitkäaikaistyöttömyys korostuu perusasteen varassa olevien joukossa. Pitkäaikaistyöttömänä on kolmannes työttömistä perusasteen varassa olevista henkilöistä. Tavoitteena on lisätä työllisyyttä palveluilla ja kannusteilla, jotka tukevat osaamista ja työkykyä.

- Työttömyysturvan tulee aina kannustaa kouluttautumiseen ja osaamisen lisäämiseen, myös omaehtoisesti. Osaamisen kehittämisen edellytykset ja työllistymistä tukevat palvelut on uudistettava kannustavammaksi, johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi, jossa huomioidaan yksilölliset tarpeet ja tilanteet.
- Työttömille on tarjottava viiveettä palvelutarpeen arviointi ja yksilöllisiin tarpeisiin perustuvia, korjaavia ja tukevia toimenpiteitä, joilla poistetaan työllistymisen esteitä. Näitä voivat olla esimerkiksi osaamisen, työkyvyn, työhakuosaamisen tai elämänhallinnan tuki.
- Palvelutarpeen arvioinnissa ja palveluntarjonnassa hyödynnetään pääsääntöisesti vakiintuneiden koulutuksen järjestäjien palveluita, joita voidaan tarvittaessa täydentää yksityisen sektorin, kuten yritysten ja ammattiliittojen, osaamisella.
- Etuudet on porrastettava niin, että osallisuus oikeuttaa suurempaan etuuteen ja oma aktiivisuus (esimerkiksi työn hakeminen, koulutukseen tai palveluihin osallistuminen) parantaa taloudellista asemaa.
- Palkkatukea on voitava kohdentaa vaikeasti työllistyviin henkilöihin nykyistä laajemmin. Palkkatuen käytön tehostamiseen tarvitaan sujuvampaa prosessia sekä järjestelmällistä tukea ja palvelua.

Elina Sojonen, Miika Sahamies

20.5.2020

Eläkeläiset: Luodaan polkuja varhaiselta eläkkeeltä työelämään

Pelkän perusasteen varassa olevista työkäisistä suhteellisen moni on eläkkeellä. Eläkeläisistä suuri osa on yli 54-vuotiaita, mutta myös alle 45-vuotiaita on suhteellisen paljon. Nuoret päätyvät työkyvyttömyyseläkkeelle erityisesti mielenterveyssyistä. Tavoitteena on tukea kuntoutumista ja joustavaa paluuta työllisiksi.

- Nuorten mielenterveyden ongelmiin puuttumiseksi ja niiden syvenemisen ehkäisemiseksi tulee taata, että oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden lakisääteinen minimitaso toteutuu.
- Kansallisen mielenterveysstrategian toimeenpanoon on osoitettava riittävät resurssit. Mielenterveyssyistä johtuvia eläkkeitä voidaan ennaltaehkäistä tuomalla lisää matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita perusterveydenhuoltoon.
- Osallistavan sosiaaliturvan toimeenpano pitää järjestää moniammatillisena yhteistyönä. Työterveyshuollon, sote-palvelujen sekä koulutus- ja työllisyyspalvelujen välille tulee luoda sujuvat palveluketjut. Tavoitetta tukemaan on luotava monialaisia verkostoja eri puolille Suomea .
- Paluun työelämään eläkkeeltä tulee olla joustavaa ja mahdollista ilman pelkoa toimeentulonmenetyksestä. On edistettävä ratkaisuja, joilla nykyistä paremmin voidaan yhteensovittaa työn tekeminen, työkyvyttömyyseläke ja muu sosiaaliturva. OTE-kärkihankkeen kokeilujen hyviä käytäntöjä on vakiinnutettava osatyökykyisten työnteon mahdollistamiseksi.
- On toteutettava kuntoutusuudistus kuntoutuskomitean ehdotusten mukaisesti. Siihen sisältyville toimenpiteille on varattava riittävät resurssit.

Muut työvoiman ulkopuoliset: Kehitetään monenlaisia reittejä työelämään

Työvoiman ulkopuoliset perusasteen varassa olevat ovat moninainen ryhmä. Tässä joukossa ulkomaiden kansalaiset ovat selvästi yliedustettuja. Lasten hoitaminen kotona selittää sitä, että työvoiman ulkopuolella olevien osuus on suuri perheenperustamisikässä olevilla naisilla. Tavoitteena on tarjota tarpeiden mukaan räätälöityjä toimenpiteitä, jotka tukevat ja turvaavat pääsyä työelämään.

- Sosiaaliturvan uudistuksessa on huomioitava, että sosiaaliturvan tulee olla edelleen vastikkeellista, mutta myös kannustavampaa, joustavampaa, osallistavampaa ja mahdollistavampaa. Tavoitteena tulee olla syrjäytymisen riskin vähentäminen ja byrokraloukkujen purkaminen. Sosiaaliturvan tulee osallistaa jokaista vaikuttamaan omaan elämäntilanteeseensa.
- Pitkäaikaista riippuvuutta sosiaaliturvasta tulee vähentää panostamalla ennaltaehkäisyyn, varhaiseen puuttumiseen sekä toimintakykyä parantavaan kuntoutukseen.

Elina Sojonen, Miika Sahamies

20.5.2020

- Työvoiman ulkopuolisia tulee kannustaa osaamisensa kehittämiseen. Palveluihin tulee kuulua yksilön osaamistarpeiden tarkastelu. Koulutustarjontaa, ohjausta ja ammattilaisten yhteistyötä sekä palveluiden integraatiota tulee kehittää osaamisen näkökulmasta.
- Sosiaaliturva voidaan rakentaa portaittaiseksi siten, että osallisuus oikeuttaa suurempaan etuuteen. Palveluihin osallistuminen ja aktiivisuus parantavat taloudellista asemaa. Palveluita ei kuitenkaan tule kytkeä etuuksiin sanktioina tai kontrollina.
- Työvoima- ja koulutuspalveluita sekä sosiaali- ja terveyspalveluita on kehitettävä niin, että ne todella kykenevät vastaamaan yksilöiden palvelutarpeisiin.

A) Lasta kotona hoitavat vanhemmat: Perhevapailta joustavammin töihin

Perheenperustamisikäisten perusasteen varaan jääneiden naisten matalaa työllisyysastetta selittävät lasten hoitaminen kotona sekä työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeudet. Työn joustamattomuus pienten lasten vanhemmuuteen yhdistettynä voi kannustaa erityisesti äitejä jäämään perhevapaiden jälkeen kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolelle. Samoin on, jos perhevapaiden jälkeen ei ole työpaikkaa, johon palata. Tavoitteena on sujuva paluu perhevapailta työelämään tai koulutukseen.

- Lasta kotona hoitavan vanhemman pääsyä työelämään on tuettava työelämään siirtymistä tukevilla palveluilla. Töihin paluu on otettava puheeksi neuvoloissa ja perhekeskuksissa. Lisäksi on vahvistettava työelämään ohjaamista viimeistään lapsen täyttäessä kaksi vuotta. Vanhempia, joilla ei ole työpaikkaa odottamassa, tulee ohjata täydentämään osaamistaan koulutuspalveluissa.
- Perhevapailta töihin -hankkeen jatkotoimenpiteenä on lisättävä monikielisiä varhaiskasvatuspalveluita. Näiden yhteyteen on luotava täydennyskoulutusmahdollisuuksia matalan koulutustason omaaville henkilöille, kuten suomen tai ruotsin kielikoulutusta maahanmuuttajataustaisille vanhemmille. Hankekokonaisuuden hyvät käytännöt on arvioitava ja vakinaistettava.
- Selvitettävä osa-aikaisen opiskelijuuden mahdollisuudet opiskelun, perhe-elämän ja mahdollisen työn yhdistämiseksi joustavammin.
- On kehitettävä osa-aikatyömalleja ja -mahdollisuuksia siten, että mahdollistetaan työn ja perheen yhdistäminen kannustavammalla tavalla.

B) Maahanmuuttajat: Maahanmuuttajien osaaminen tehtävä näkyväksi

Tilastoissa lähes joka neljäs perusasteen varassa oleva on ulkomaan kansalainen. Todellinen koulutustaso ja ulkomailla suoritettu tutkinto eivät aina näy tilastoissa ja ryhmässä on monia koulutustasoja. Tavoitteena on parantaa osaamisen tunnistamista ja tunnustamista sekä luoda polkuja täydentävään koulutukseen sitä tarvitseville.

Elina Sojonen, Miika Sahamies

20.5.2020

- On luotava selkeät, alakohtaiset kriteerit, joilla EU- tai ETA-alueen ulkopuolella suoritettu koulutus tunnustetaan ammattipätevyydeksi. Kriteereihin voi kuulua selkeästi määritetty täydennyskoulutus.
- Työelämälähtöinen kieli- ja kotoutumiskoulutus on käynnistettävä mahdollisimman pian maahantulon yhteydessä lupaprosessien käsittelyaikatauluun katsomatta. Oikeus nopeaan kielikoulutukseen on taattava koulutustasosta riippumatta myös heille, jotka muuttavat Suomeen työn takia sekä heidän perheenjäsenilleen.
- Kotoutumiskoulutuksen laatu on varmistettava ottamalla se osaksi järjestämisluvan alaista valmentavaa koulutusta. Näin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden koulutuspolku saadaan yhtenäistettyä suomalaisen koulutusjärjestelmän kanssa.
- Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden erityistarpeet on huomioitava ohjaus- ja urapalvelujen suunnittelussa ja tarjonnassa.